

הרב ברוך כהנא

קבלת הדם בתרגול הקרבת קרבן פסח

הקדמה

בשנים האחרונות, ארגוני המקדש מקיימים בכל שנה, לקראת חג הפסח, אירוע שבו כהנים מתרגלים את הקרבת קרבן הפסח: שוחטים כבש בן שנתו, מקבלים את דמו במזרק, שורה של כהנים מעבירים את המזרק זה לזה, והאחרון שופך את הדם על קיר של 'מזבח'. חשיבות האירוע, בצד הגברת תודעת המקדש, היא בכך שהכהנים מתאמנים בעבודות שיצטרכו לעשות במקדש.

התעוררה שאלה: האם אין עוברים בכך על האיסור המפורש במשנה (חולין מא ע"א): 'אין שוחטין לא לתוך ימים ולא לתוך נהרות ולא לתוך כלים'? הלכה זו נפסקה ב'שלחן ערוך'¹ בהקשר לכל שחיטה. היו שטענו שבגלל איסור זה, יש לקיים את התרגול בלי לקבל את הדם, והכהנים יעבירו זה לזה מזרק עם מים צבועים באדום. אלא שבכך הכהנים יפסידו הזדמנות להתאמן בקבלת דם אמיתית, שהיא דבר שצריך לימוד - איך להחזיק את המזרק ביחס לצוואר הבהמה, איך להתרחק מטיפות הדם שמתפזרות, מתי להתחיל לקבל ומתי להפסיק, מתי לברך, ועוד.²

להלן ננסה למצוא היתר לקבל את הדם במזרק, מתוך הסתמכות על היתרים שנזכרו בתלמוד, בראשונים ובאחרונים, שבאופנים מסוימים מותר לשחוט לתוך כלי.

א. טעם האיסור

ראשית, נברר מה טעם האיסור לשחוט לתוך כלי. רש"י על המשנה שם מנמק: 'שלא יאמרו מקבל דם לעבודה זרה הוא', כלומר האיסור משום מראית עין, שלא יחשדו שהוא מתכוון להשתמש בדם לעבודה זרה. זה הטעם המקובל בפוסקים.³ הנצי"ב מוולאז'ין⁴ מחדש שמלבד הטעם של חשד, אסור משום 'ובחוקותיהם לא תלכו'. הוא מסתמך על

1. שו"ע, יו"ד סי' יא סעי' ג.

2. גם בזמן המקדש מן הסתם התאמנו הכהנים בקבלת הדם מבהמות חולין, שהרי אם הכהן המתחיל יקבל את הדם מקרבן אמיתי, יש לחשוש שיפסול אותו. ובכן, השאלה מחרیפה: איך בזמן המקדש התגברו על האיסור לשחוט בתוך כלי (אא"כ נאמר שלעניין זה אין שבות במקדש)?

3. לדוגמה, תשובות הגאונים החדשות (עמנואל - אופק), סי' קי; רש"י, חולין יג ע"ב ד"ה בין; מחזור ויטרי, סי' תקלד; שו"ע, יו"ד סי' יא סעי' ג.

4. שו"ת משיב דבר, ח"ב סי' יא.

הכתוב בגמרא⁵ שהשוטח לתוך גומא עובר משום 'ובחוקותיהם לא תלכו'. לפי דבריו, המעשה אסור מצד עצמו, ולא רק מצד מה שהרואים חושבים עליו. לכאורה קשה: אם כן, מדוע הראשונים נימקו משום חשד, שהוא איסור קל יותר? על כך הוא משיב שמשום 'ובחוקותיהם לא תלכו' אסור רק לכתחילה, ואילו משום חשד יש מקום לאסור בדיעבד, שמא שחט לעבודה זרה.⁶ אולם לא מצאנו אחרים האומרים שיש כאן משום 'ובחוקותיהם לא תלכו'. ואף הנצי"ב עצמו כותב שאין זה איסור דאורייתא אלא רק מדרבנן.⁷ כפי שנראה בהמשך, יש נפקא מינות להלכה בין הטעמים.

ב. ההיתר בכלי עם מים

ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' יא סעי' ג) פוסק:

ואם יש בכלי מים, שאז אין הדם ראוי לזריקה, אם הם צלולים לא ישחוט בו, שלא יאמרו לצורה הנראית במים שוחט; ואם הם **עכורים**, מותר.

ה'שלחן ערוך' מסתמך על הגמרא⁸ שמתירה באופן זה לשחוט לתוך גומא. ראשונים אחדים נוקטים שדי **במעט מים** בכלי, כדי להתיר לשחוט לתוכו.⁹ לפי זה, יהיה אפשר לשים קצת מים במזרק, ולקבל את הדם לתוכו, ויהיה מותר. כמובן, צריך שהנוכחים ידעו שיש בו מים, שכן רק אז אין מראית עין. אלא שיש מן האחרונים שפסקו שלא די במעט מים.¹⁰ לדוגמה, 'כנפי יונה'¹¹ כותב שמותר רק אם יש 'מים מרובים עד שיאבד בהם מראית הדם', כיוון שבבית המקדש, אם עדיין ניכר מראה דם במים, הוא כשר לזריקה,¹² ומן הסתם גם לעבודה זרה היה ראוי לזריקה,¹³ ואם כן, עדיין יש מראית עין. אם נרצה להתחשב בדעה זו בתרגול קרבן הפסח, נצטרך לקבל את הדם בכלי עם הרבה מים.

5. חולין מא ע"ב.
6. כך פוסק רמב"ם הל' שחיטה פ"ב ה"ו: 'אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקו אחריו שמא מין הוא'.
7. העמק שאלה, שאילתא מב ס"ק י. הוא כותב כך לעניין שחיטה לתוך גומא, ומדייק כך מלשון הגמרא '**משום שנאמר** ובחוקותיהם לא תלכו'.
8. חולין מא ע"ב.
9. ר"ן, חולין ח ע"ב (בדפי הרי"ף); חידושי הרא"ה, חולין מא ע"ב; מאירי, חולין שם; רוקח, סי' שפ; יראים השלם, סי' תנו; ר' יונתן מלוגיל, חולין שם. כך פסקו גם דרישה, יו"ד סי' כח אות ב; מנחת הזבח, כלל ה אות ו; תבואות שור, סי' יא ס"ק טו.
10. ערך השלחן (טייב) יו"ד סי' יא ס"ק ו, מדייק כך מסמ"ג, עשה סג (דף קמא ע"ב בדפוס ונציה), שכתב שמותר לשחוט לתוך כלי **מלא** מים עכורין (וכן לשון כלבו, סי' קז; וארחות חיים [ברלין תרס"ב], ח"ב סי' כו אות ב עמ' 378, ויש גורסים כך גם ברמב"ם). אבל תבואות שור, סי' יא, ס"ק טו, כותב שאין כוונת הסמ"ג לכלי מלא ממש, שהרי אין ספק שדי במים שיש בהם כדי לבטל את מראית הדם, וממילא ניתן לומר שכוונתו להתיר אף במעט מים. כך החיים, יו"ד סי' יא ס"ק כו, מדייק גם מדברי הרשב"ץ, יבין שמועה, הל' שחיטה פ"ח, שמותר דווקא אם הכלי מלא מים.
11. כנפי יונה, יו"ד סי' יא סעי' ג. הוא מביא ראיה מכך שהמשנה אומרת 'אבל שוחט הוא לתוך עוגה של מים', ואינה אומרת: 'ואם נתן בתוכו מים מותר'.
12. זבחים עז ע"ב.
13. הוא יוצא מתוך הנחה שהכללים לגבי זריקת הדם לע"ז שווים לכללים במקדש, אבל להלן, ליד ציון הערה 38, נראה שאין הכרח לומר כך. כנגד סברה זו, תפארת יעקב, חולין שם ד"ה והרמב"ם, כותב שדם שנתערב במים עכורים אינו ראוי לזריקה גם אם ניכר מראה הדם.

אלא שאז לא יהיה זה אימון ראוי לכהנים, כיוון שיהיה שונה מאוד מקבלת הדם המקדש, ומאותה סיבה יאבד האפקט הרצוי כלפי הקהל, כהמחשה של הדבר האמיתי שבמקדש. מלבד זה, הראב"ן¹⁴ חולק על עצם ההיתר לשחוט לתוך מים, משמע שאסור לדעתו אפילו יש הרבה מים, והב"ח¹⁵ אוסר על פי דעתו.

ג. ההיתר בכלי עם עפר

ראשונים רבים פוסקים שמותר לשחוט לתוך כלי שיש בו עפר,¹⁶ מפני שבזה אין חשש שיאמרו שהשוחט שוחט לעבודה זרה, שהרי הזורק דם לעבודה זרה אינו משתמש בכלי שיש בו עפר. וכך פסק ה'שלחן ערוך' (שם): 'וכן אם יש בכלי עפר, מותר לשחוט בתוכו'. כך גם מותר לשחוט לתוך כלי מלוכלך,¹⁷ או לתוך כלי שיש בו דבר מיאוס,¹⁸ או כל דבר אחר,¹⁹ מפני שגם אז הדם אינו יכול לשמש לעבודה זרה. לפי רבים מן הפוסקים, די שיהיה מעט עפר בכלי כדי להתיר לשחוט לתוכו.²⁰ אם כן, אפשר להתיר את קבלת הדם בתרגול קרבן פסח בהנחת מעט עפר במזרק לפני קבלת הדם. אבל יש הסוברים שלא די במעט עפר, ורק אם יש הרבה עפר, מותר לשחוט לתוכו. לדוגמה, הש"ך כותב במסקנתו: 'ומדינא היה אסור כיון דליכא אלא מעט עפר משום חשדא דעבודה זרה דעדיין ראוי לזריקה', כלומר שאין די במעט עפר.²¹ לפי שיטה זו, אי אפשר ליישם את

14. ראב"ן, חולין פרק ב, סי' רכז (הובא במרדכי, חולין סי' תרז). כך משמע גם בהלכות שחיטה לרבנו שלמה, שנדפס בספר הפרדס, מהד' עהרנרייך עמ' קלב. שו"ת משיב דבר, ח"ב סי' קט, לסי' יא סעי' ג, כותב שזו גם דעת רא"ש, חולין פ"ו סי' א, וביצה פ"א סי' יא. תפארת יעקב, חולין שם ד"ה אבל שוחט, מסביר שהראב"ן מפרש שמה שהמשנה אומרת 'אבל שוחט לתוך עוגה של מים' מתייחס רק לאיסור לשחוט לים, ולא לאיסור לשחוט לכלי. אבל הוא כותב, בד"ה והרמב"ם, שראב"ן מודה שבכלי מלא מים מותר, כי אין דרך עובדי ע"ז לשחוט לתוכו, שהרי הדם יישפך.
15. ב"ח, יו"ד סי' יא.
16. תשובות גאונים קדמונים, קאסל, ברלין תר"ח, סי' י; ספר העיטור, שער ב, הל' שחיטה, דף כג ע"א (מהד' ר' מאיר יונה); תורת הבית הארוך, בית א שער ג; ר' יונתן מלוניל, חולין שם; רוקח, סי' שפ; מאירי, חולין שם. אבל כנסת הגדולה, יו"ד סי' יא, הגהות הב"י ס"ק ה, כותב שהראב"ן, שאוסר לשחוט לתוך כלי עם מים, אוסר גם לשחוט לתוך כלי עם עפר. עם זאת, הוא כותב שהב"ח החמיר כראב"ן רק לעניין מים (ראה הערה 15) ולא לעניין עפר.
17. מאירי, חולין שם.
18. מחזור ויטרי, סי' תקלד.
19. מנחת הזבח, כלל ה עשרון ס"ק יח. הוא מנמק שאז אין הדם ראוי לזריקה. הוא מביא ראייה מתורת הבית הקצר, בית א שער ג, שנוקט שאסור לשחוט לתוך כלי ריקן.
20. מרדכי, חולין, סי' תרז ('מעט מים או טיט'); רוקח, סי' שפ ('מעט עפר'); מאירי חולין שם; דרישה, יו"ד סי' כח אות ב; תבואות שור, סי' יא; מנחת הזבח, כלל ה אות ו; פרי חדש, יו"ד סי' כח ס"ק יב, בדעת הרמב"ם. תשובות הגאונים חמדה גנוזה, ירושלים תרכ"ג, סי' קז, ותשובות הגאונים החדשות, עמנואל - אופק, סימן קי, נוקטים שמותר לשחוט עוף לתוך כלי שיש בו עפר, ואח"כ מכסה את הדם בעפר. משמע שדי במעט עפר. חסדי דוד, לתוספתא חולין פ"ב ('ח"ו עמ' נח-נט), כותב שדי במעט עפר, אבל הוא כותב שזה מותר רק בשוק ולא בבית (ראה בשמו בהערה 25).
21. ש"ך, יו"ד סי' כח ס"ק י. אבל מנחת הזבח, כלל ה עשרון ס"ק יח, כותב שלדעת הש"ך, שם, רק בימי התלמוד לא היה מועיל מעט עפר, אבל בימינו, שלא רגילים לעבוד ע"ז בכך, מועיל מעט עפר. כמו כן, פרי חדש, יו"ד סי' כח ס"ק יב, מדייק מהרא"ש חולין פ"ו סי' א, שלדעתו גם אם יש מעט עפר בכלי,

הפתרון של עפר בתרגול קרבן פסח, שהרי אם יש הרבה עפר בכלי, הדם ייספג בו ולא יהיה אפשר לזרוק אותו.

ד. ההיתר במקום שצריך להיות נקי

נאמר בתוספתא (חולין פ"ב ה"ו): 'ואם אינו רוצה לטנף את ביתו, שוחט לתוך כלי או לתוך גומא'. על פי זה פסק הראב"ה²² שבבית או בחצר שדרים בהם בקביעות ומקפידים על ניקיונם, מותר לשחוט לתוך כלי. גם רש"י²³ מתיר לשחוט לתוך כלי בראש הגג, ומנמק שלא יחשדו בו שהוא שוחט לעבודה זרה, כיוון שהכול מבינים שהמטרה שלו היא שלא לטנף את הגג. לפי זה, אם תרגול קרבן פסח נערך במקום שצריך לשמור על ניקיונו, יהיה מותר לקבל את הדם בכלי. אלא שגם היתר זה אינו מוסכם. כבר תוספות²⁴ חלקו על רש"י, ורבים מהאחרונים פסקו כתוספות, כיוון שה'שלחן ערוך' לא הביא את ההיתר הזה.²⁵

ה. ההיתר בזמן שאין עובדים עבודה זרה כן

כתב גאון (תשובות הגאונים החדשות, עמנואל - אופק, סימן קי):

כששנו חכמים אין שוחטין לא לתוך ימים ולא לתוך נהרות ולא לתוך הכלים, לא אמרו אלא במקום שיש ע"ז שרגילין לשחוט ולקבל דם בכלי וזרקו לע"ז, שאם עושה כך נראה כמי ששוחט וזרק לע"ז; אבל במקום שאין רגילין לשחוט ולזרוק לע"ז - מותר.

ראשונים נוספים מתירים לשחוט לתוך כלי במקום שאין נהוג לעשות כך לעבודה זרה.²⁶ אם כן, בימינו, שאין עובדים עבודה זרה כן, מותר לשחוט לתוך כלי, ובתרגול קרבן פסח

עדיין ראוי לע"ז, ואסור לשחוט לתוכו כי הוא נראה כמקבל הדם לע"ז. שער המלך, הל' יום טוב פ"ג ה"א, מסכים לפר"ח. הרשב"ץ, ביבין שמועה, הל' שחיטה פ"ז אות יז (דף ג ע"ד במהד' תק"ד), נוקט שמותר אם מלא עפר.

22. ראב"ה, ס' אלף פד. גם אור זרוע, ה"א הל' שחיטה ס' שפד, מתיר בתחילת דבריו ע"פ התוספתא; אבל אח"כ הוא אוסר אף בבית.

23. רש"י, חולין יג ע"ב ד"ה בין. כך כתב גם ר"ן על הרי"ף, חולין ד ע"א (בדפי הרי"ף).

24. תוס', חולין יג ע"ב ד"ה בין.

25. פרי מגדים, יו"ד ס' יא, משבצות זהב, ס"ק ד; פרי חדש, יו"ד ס' יא ס"ק ח; ט"ז, יו"ד ס' יא ס"ק ד; כרתי, ס' יא ס"ק יב. חסדי דוד, לתוספתא חולין פ"ב (ח"ו עמ' נח-נט), מיישב את התוספתא עם המשנה שאוסרת סתם, בכך שבתוספתא מדובר שיש מעט עפר בכלי, בדומה לגומה שנוכרה בתוספתא, שיש בו עפר, ועל זה אמר התוספתא שבשוק אסור ובבית מותר. דמשק אליעזר, חולין מא ע"א, ס' יח אות ג, מקשה על רש"י, שמהגמרא עולה שבספינה מותר לשחוט על גבי כלים ולא לתוך כלי. ובאות יב, הוא כותב (כדי ליישב את התוספתא עם המשנה, האוסרת) שמה שהתוספתא מתיר הוא מפני שבמקומו של התנא בתוספתא לא היה חוק למינים; וצריך להסביר שכונתו היא שבמקומו, רק בשוק היה חוק למינים לשחוט לתוך כלי לע"ז, ולא בבית.

26. תשובות גאונים קדמונים, קאסל, ברלין תר"ח, ס' י; תשובות הגאונים חמדה גנוזה, ירושלים תרכ"ג, ס' קז; ס' האשכול, מהד' אירבך, הל' שחיטה ס' יד, בסופו (עמ' 32); ראב"ה, ס' אלף פד, בשם ר'

נוכל להתאמן על קבלת הדם במזרק, בלי הגבלות. אלא שגם היתר זה אינו 'חלק'. הרמ"א אמנם מביא את ההיתר הזה, אבל רק לעניין שהבשר מותר בדיעבד: ה'שלחן ערוך'²⁷ מביא דעה:

יש אומרים שאם שחט בגומא בשוק, אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקו אחריו שמא (אפיקורס) [מין] הוא...

ועל כך מגיה הרמ"א: 'ובזמן הזה, דאין דרך עובדי עבודה זרה בכך, יש להתיר בדיעבד'. הרי שהוא סובר שגם בזמן הזה, שאין דרך עובדי עבודה זרה בכך, אסור לכתחילה לשחוט לתוך כלי. ויש אחרונים נוספים שפסקו שהעובדה שבזמננו אין דרך עובדי עבודה זרה בכך, אין בה כדי להתיר לשחוט לתוך כלי לכתחילה, אלא רק להתיר את הבשר בדיעבד.²⁸ ר' יונתן אייבשיץ²⁹ מסביר דעה זו על פי הכלל³⁰ שכל דבר שבמניין (כלומר שנמנו עליו חכמים לאסור אותו), צריך מניין אחר להתירו, וכל זמן שלא ביטל בית דין את הגזרה, היא נשארת גם אם בטל הטעם, ולכן לא משנה שבזמננו אין חשש שיאמרו שהוא מתכוון לשחוט לעבודה זרה. יש להעיר שהטעם של 'בחוקותיהם לא תלכו' אינו שייך בזמננו, שאין הגויים נוהגים לשחוט כך; אבל הרי טעם זה אינו עומד בפני עצמו אלא הוא נוסף על הגזרה.

אם כן, קשה להתיר קבלת הדם בתרגול קרבן פסח על סמך ההיתר הזה.

1. ההיתר במקום שניכר שאינו לעבודה זרה

ר' יוסף זונדל הוטנר (חדרי דעה, יו"ד סי' יא) כותב שמותר לשחוט לתוך כלי אם ניכר שהשוחט זקוק לדם למטרה אחרת, ולא לעבודה זרה:

שמשון בר' יוסף (לגבי גומא); אור זרוע ח"א הל' שחיטה, סי' שפד.

27. שו"ע, יו"ד סי' יב, סעי' ב.

28. ים של שלמה, חולין פ"ב סי' כג; דרכי משה, יו"ד סי' יא ס"ק ג, בשם רבי משה ממודלינג; ב"ח, יו"ד סי' יא, בסופו; שו"ת מקום שמואל, סי' עו; דמשק אליעזר, חולין מא ע"א, סי' יח אות יב.

29. פלתי, סי' יב ס"ק ב. וראה ליד ציון הערה 35, תשובת חדרי דעה על טענה זו. הפלתי כותב שגם מה שהרמ"א מקל בזמן הזה בדיעבד, הוא דווקא בשוחט בשוק לתוך גומא, שנאסר מלכתחילה רק ברבים, משום מראית עין, שמא יחשדו בו שעושה כן לעבודה זרה; לכן אין לאסור בזמן הזה כשאין נוהגים כן ולא יחשדו בו, כך שגם ברבים נחשב כצנעא, משא"כ בשוחט לתוך כלי, שנאסר גם בצנעא. אולם ברכי יוסף, סי' יב ס"ק ב, דוחה את דבריו, מפני שהרמ"א בדרכי משה מצטט את האור זרוע שכותב כך גם לגבי השוחט לתוך כלים. תפארת יעקב, חולין מא ע"א ד"ה כתב בהג"א, מביא שהגהות אשרי כותב בשם או"ז (אינו בהגהות ארי שבפנינו, אלא בהגהות אשרי המצוטט בחידושי אנשי שם, על מרדכי חולין סוף פ"ב) שבזה"ז, שאין מצויים מינים שעובדים כן, מותר לשחוט אף לתוך גומא מנוקה, ואין הלכה כרב שאומר שדבר האסור משום מראית עין אסור גם בחדרי חדרים. הוא מתקשה בקשר בין הדברים (לאמיתו של דבר, הציטוט מהאור זרוע מקוטע ולכן נוצר הקושי), והוא מסביר שכוונתו היא שאם הלכה כרב, בזמן שהיו מינים היה אסור גם בחדרי חדרים, ולכן אסור גם בזה"ז, כי גזרה נשארת גם אם בטל הטעם; אלא שאין הלכה כרב, ולכן גם אז היה מותר בחדרי חדרים, ובה"ז בכל מקום הוא כמו חדרי חדרים, כי לא שייך מראית עין, ולכן מותר. אבל תפארת יעקב מעיר שהלכה היא שגם בחדרי חדרים אסור (רמב"ם, הל' שבת פכ"ב ה"כ), א"כ גם בזה"ז אסור.

30. ביצה ה ע"א; רמב"ם, הל' ממרים פ"ב ה"ב.

ולולי דמסתפינא, היה נראה דבכל דוכתא **דמוכחא מילתא** למאי דצריך ליה לדם, לא מיתסרא, ולא גזרו אלא במקום שיש חשש.

הוא מחזק את דבריו בכך שעל פיהם מובן מדוע מקלים בזמן הזה (לפחות בדיעבד) בנימוק שאין נהוג לשחוט לעבודה זרה (כאמור לעיל), והרי 'כל דבר שבמניין צריך מניין אחר להתירו'! ההסבר הוא שמראש האיסור נקבע רק במקום שיש חשש שיחשבו שהוא שוחט לעבודה זרה, ואם ניכר שהוא זקוק לדם למטרה אחרת, מותר; ובזמן הזה תמיד ניכר שאינו זקוק לדם לעבודה זרה, כך שאין צורך לבטל את הגזרה שגזרו. אפשר ליישם היתר זה בתרגול קרבן פסח, שהרי ניכר לעין כול שמטרת השחיטה אינה עבודה זרה אלא תרגול שחיטת קרבן פסח במקדש. אלא שגם על היתר זה יש חולקים. הרב שמואל ווזנר³¹ נשאל: האם מותר לשחוט לתוך כלי, אם השוחט אומר בפירוש בשעת השחיטה שהוא מתכוון לקיים מצוות שחיטה שציווה ה' ואינו מתכוון לעבודה זרה? והוא משיב: 'פשוט דבכל אופן גזרו כהאי גוונא משום מראית עין'. טעמו הוא ש'לא פלוג רבנן', וגזרו גם במקום שהחשש אינו קיים. הוא מביא ראיה לדבריו, שהרי אם אמירה כזאת מתירה לשחוט לתוך כלי, גם ברכה על השחיטה תתיר,³² ואם כן, צריך לומר שכל הסימן ב'שלחן ערוך' העוסק באיסור לשחוט לתוך כלים או ימים מדבר במי שלא בירך ברכת השחיטה, וזה דוחק גדול.³³ דברי הר"ש ווזנר קשים: אם אסרו בכל מקרה משום 'לא פלוג רבנן', מדוע ה'שלחן ערוך' מתיר אם יש מים או עפר בכלי? צריך לומר שלדעתו עדיפה הוכחה אובייקטיבית, שכל מי שרואה מבין שאינו מתכוון לעבודה זרה, על פני הכרזה סובייקטיבית, שהשוחט מודיע שאינו מתכוון לעבודה זרה. אם נאמר כך, ייתכן שהוא יסכים לרי"ז הוטנר, להתיר בכל מקום שיש הוכחה שאינו מתכוון לעבודה זרה. אבל עדיין קשה לסמוך על היתר זה, שהרי אף רי"ז הוטנר סייג את ההיתר בביטוי 'ולולי דמסתפינא', ולא מצאנו היתר זה בפוסקים אחרים. עוד יש להעיר שטעם 'בחוקותיהם לא תלכו' שייך גם אם ניכר שאינו לע"ז.

ז. ההיתר אם אדם אחר מקבל את הדם

הרב אריה לייב צינג'ל³⁴ מדייק מלשון המשנה 'אין שוחטין לתוך הכלים', שהאיסור הוא דווקא אם השוחט מחזיק את צוואר הבהמה על גבי כלי, ושוחט באופן שהדם זורם לתוך

31. שו"ת שבט הלוי, ח"ט סי' קנ. כמו כן, אנציקלופדיה תלמודית, ע' חשד, ליד ציוני הערות 103-108, ב, מביא מקורות שבכל מקום שחוששים למראית עין, אסור גם במקום שהסתלק החשד, וגם אם בי"ד הכריזו מה האמת, משום 'לא פלוג'.

32. על כך יש להשיב שאם הוא רק מברך ברכת השחיטה, יחשבו שהוא מתכוון לשיתוף שם שמיים וע"ז.
33. עוד ראיה הוא מביא, מן ההלכה (שו"ע, יו"ד, סי' יא סעי' ד) שאם הוצרך לשחוט בספינה, ואינו רוצה שהדם ירד על קרקעית הספינה בגלל הלכלוך, יוציא את ידיו חוץ לספינה וישחט באופן שהדם ירד על דפנותיה ולא לתוך הים; ולכאורה יש פתרון פשוט יותר: יברך על השחיטה כדין ויאמר שהוא שוחט לשם מצווה, ואז מותר לשחוט לתוך כלי או לתוך הים! ומכאן שגם אז אסור.

34. חידושי מהרא"ל, יו"ד סי' יא ס"ק ז. הוא כותב זאת לגבי נידונו של בית הלל, שבסמוך. מהרא"ל אומר בתחילה שיש לאסור, שהרי בשחיטת קרבן אין מקבלים את הדם הראשון כי הוא דם מן החי,

כלי, 'אבל אם הוא שחט **ואחר מקבל** הדם אחר שחיטה... לא חיישו כולה האי'. הוא מביא ראייה מדברי הגמרא³⁵ המתירה לשחוט בהמות בעבור גויים עובדי עבודה זרה, באופן שהבשר והעור יהיו ליהודי, והגויים ייקחו את הדם ואת החלב לעבודה זרה; הרי שמותר ליהודי לשחוט אף באופן שהדם נכנס לתוך כלי (שהרי הגויים לקחו את הדם לעבודה זרה), וכדבריו:

א"כ מסתמא קיבלו הני טייעי הדם, אלמא דאין איסור לשחוט בשביל שאחר מקבל, אין השוחט נחשד.³⁶

לכאורה דבריו קשים: הרי בבית המקדש, דרך העבודה היא שאחד שוחט ואחר מקבל, ואיך ייתכן לומר שבדרך זו יש פחות חשש לעבודה זרה מבשוחט ישר לתוך כלי? נראה להסביר, שיש הבדל מהותי בעבודת הדם בין עבודת בית המקדש לבין עבודה זרה. כך עולה ממה שהמשנה³⁷ מונה בין אלו שחייבים סקילה בגלל עבודה זרה: 'אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה', ואינה מונה מקבל גם לעבודה זרה. רש"י³⁸ מסביר שלא נמנו מקבל ומוליק, 'אף על גב דעבודת פנים הם, דלא אשכחן דלהו עבודות הנעשות לשם עבודה זרה'. נראה שהסיבה להבדל בין עבודת המקדש לעבודה זרה היא שבמקדש השחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזר; והטעם לכך הוא שיש שחיטה גם בחולין, כך שמעשה השחיטה במקדש אין בו ייחוד. השחיטה מיועדת להתיר את הבהמה (שלא תהיה נבלה), והיא רק מאפשרת את קבלת הדם, שנחשבת ההתחלה של עבודת הדם, שהן עיקר עבודת הקרבן, שכן הדם הוא

ומקבלים את הדם רק אח"כ, א"כ אז יש יותר חשש למראית עין שעושה כן לע"ז. אבל אח"כ הוא כותב שאם אדם אחר מקבל את הדם, מותר, כי עיקר החשד הוא שיאמרו שהבשר אסור כי נשחט לע"ז, וזה לא שייך אם אחר מקבל, כי קבלת הדם לע"ז אינה אוסרת את הבשר, והיא גם אינה מוכיחה שהשוחט התכוון לע"ז. פוסקים נוספים התירו בנידונו של בית הלל, וזה חיזוק לדעתו של מהרא"ל צינץ. פרי חדש, יו"ד קונטרס אחרון, על בית הלל סי' יא, מתיר שם, בנימוק שהאיסור הוא רק אם עיקר השחיטה ותחילת השחיטה הם לתוך כלי, אבל אחרי שסילק ידו מהשחיטה, מותר לקבל את הדם בכלי, כי אין חשש למראית עין שיאמרו שזה לע"ז, כי העובדה שלא קיבל את הדם בשעת שחיטה מוכיחה שזה לא לע"ז. שו"ת מקום שמואל סי' עו, מצדיק את המנהג למכור את הדם לגויים, שהאיסור הוא רק להניח את הצוואר על הכלי, כך שהדם יורד מיד לכלי, שאז נראה שמקבל את הדם לזרוק לע"ז, אבל אם אינו שוחט לתוך כלי, והקילוה הראשון יורד לאדמה ורק אח"כ מכניס את הכלי ומקבל דם, רואים שהוא עושה כן כי זקוק לדם ולא כדי לזרוק לע"ז. גם שו"ת משיב דבר, ח"ב סי' יא, מתיר בזמן הזה לשחוט חוץ לכלי ואח"כ למצות את הדם בכלי, כיוון שאין כן דרך הע"ז. מנחת הזבח, כלל ה אות ט, מתיר לאדם אחר לקבל את הדם לכלי ריק, אם כוונתו שלא ייטנף הבית או שימכור את הדם. וזה כדעת מהרא"ל צינץ. **חיזוק נוסף לדעתו של מהרא"ל צינץ**: שו"ת טוב טעם ודעת, מהדו"ק סי' כב, ושו"ת חסדי אבות, (פישלר) סי' ה, דנים איך אסרו לשחוט לתוך כלי, הרי התורה התירה לשחוט ציפור לטהרת מצורע לתוך כלי עם מים צלולים, והט"ז, יו"ד, קיז, ס"ק א, אומר שמה שהתורה התירה אין חכמים יכולים לאסור! מזה שלא הביאו כדוגמה את קבלת הדם של הקרבנות, משמע שהם סוברים כמו מהרא"ל צינץ שכשמישהו אחר מקבל את הדם, לא אסרו חכמים.

35. חולין לט ע"ב.

36. אפשר לדחות ראייה זו, ששם הגוי מקבל את הדם, וייתכן שאם יהודי מקבל את הדם, אסור.

37. סנהדרין ס ע"ב.

38. רש"י, סנהדרין ס ע"ב ד"ה ולחשוב.

הנפש. לעומת זאת, בעבודה זרה השחיטה היא ייחודית, שכן אצל הגויים, בבהמות רגילות אין שחיטה, ואינה נחוצה כדי להכשיר את הבהמה, ועניינה של השחיטה להתחיל את עבודות הדם, ולכן השוחט עושה בעצמו את קבלת הדם בזה שהוא שוחט לתוך כלי המונח תחת צוואר הבהמה, ומיד אח"כ זורקים את הדם.

לפי מהרא"ל צונץ, ברור שאין איסור בקבלת הדם בתרגול קרבן פסח, כיוון שהשוחט אינו שוחט לתוך כלי, אלא אדם אחר מקבל את הדם; וגם על המקבל אין איסור, כי אין עובדים ע"ז באופן זה. אבל גם היתר זה אינו מוסכם. מהרא"ל צונץ כתב את דבריו כהתייחסות לשאלה שהעלה 'בית הלל' (יו"ד סי' יא ס"ק ב):

בקצת מקומות השוחטים אף בבית יהודים, תיכף אחר השחיטה נותנים כלי תחת בית השחיטה ומקבלים הדם ומוכרים את הדם לגוים.
'בית הלל' אוסר גם אם תחילת השחיטה היא על הארץ:

מתחלה כששוחט בסכין של שחיטה הוא שוחט על הארץ, ואחר כך תיכף אחר גמר שחיטה אי אפשר שלא נפל מן הדם לארץ, ואז הוא נותן הכלי תחת צוואר בית השחיטה ומקבל הדם למכור לגוי.

והוא מנמק:

הרואה אחר כך שהוא מקבל בכלי תיכף אחר גמר שחיטה יאמרו: מקבל הדם לזורקו לעבודה זרה.

והוא מתיר רק אם השוחט שוחט בבית של גוי:

נראה שאין איסור בדבר כשאין שוחט ממש לתוך הכלי, אף שאחר כך יקבל הגוי את הדם בכלי שלו, והגוי בדידה קא עסיק.

הוא לא הציע להתיר באופן שיהודי אחר יקבל את הדם, ומכאן שלדעתו גם אז אסור.³⁹ אם כן, לדעתו אין להתיר את קבלת הדם בכלי בתרגול קרבן פסח.

ה. ההיתר במקום שיש רבים

הגמרא⁴⁰ אומרת שאסור להחזיק חותם עם דמות אדם בולטת, וכדומה, שמא יחשדו בו שהוא עובד עבודה זרה. הגמרא מקשה, שמאותה סיבה היה צריך להיות אסור להתפלל

39. כמו כן, תבואות שור, סי' יא ס"ק כד, אוסר גם לקבל את הדם בסוף השחיטה; ודעת קדושים, סי' יא ס"ק ב, מתיר רק אם הפסיק הדם לזוב ואח"כ חתך את הוורידים. שער המלך, הל' יום טוב פ"ג ה"א, מוכיח מרא"ש, חולין פ"ו סי' א, ושם, ביצה פ"א סי' יא, שאסור גם לקבל דם בכלי אחרי השחיטה; אבל הוא דוחה את הראיה ברמז (עיי"ש). וראה בהערה 36, שפוסקים אחדים התירו בנידונו של בית הלל.

באמצעות לוח: היתר נוסף לקבל את הדם בכלי יש בדברי תבואות שור, סי' יא ס"ק יט, הכותב שמוטר לשחוט ע"ג דף, והדם יזרום לתוך כלי ריק. דרכי תשובה, סי' יא ס"ק מ, כותב בתחילה שמהרא"ש בביצה שם מוכח שגם זה אסור, ואח"כ הוא דוחה את ההוכחה. אבל זה לא פתרון לענייננו, שהרי קבלת הדם בקרבנות באמצעות דף פסולה, כנראה, כפי שנאמר בזבחים כה ע"א, שצריך לקבל ישר מהצוואר, ואם נשפך על הרצפה מהצוואר ואספו, פסול, ורמב"ם, הל' פסולי המוקדשין פ"א הכ"ד, פוסק שאם קיבל בכלי חול, נפסל הזבח; ולא ראוי לתרגל באופן שפסול בקרבן.

40. ראש השנה כד ע"ב; עבודה זרה מג ע"ב.

בבית הכנסת 'שף ויתיב' בנהרדעא, כיוון שהיה שם אנדרטה, ומדוע היו אמוראים מתפללים שם? הגמרא מתרצת: 'רבים שאני'. כלומר רק אם יחיד עושה מעשה שעלולים לחשוב שהוא אסור, אסור לעשותו משום חשד, אבל אם רבים עושים אותו מעשה, אין לאסור משום חשד, כי אף אחד לא יעלה על דעתו שכל אותם רבים עושים איסור. לאור זה, הרב עזריה אריאל העלה סברה, שכיוון שבמעמד תרגול קרבן פסח מצויים רבים, אין מקום לאסור לשחוט לתוך כלי, כי אין חשד ברבים. ואמנם בתרגול קרבן פסח רק אחד עושה את השחיטה, אבל כל מי שנמצא שם מאשר את מעשהו, ושייכת הסברה שלא יחשדו שרבים עושים איסור. אבל יש אומרים שגם ברבים אסור (לעניין צורות ע"ז), או שהדבר מותר אבל מכווער.⁴¹ עוד יש להעיר שלפי הטעם של 'בחוקותיהם לא תלכו', אסור גם ברבים.

סיכום

בתרגול קרבן פסח, אם מקבלים את הדם במזרק שיש בו מעט מים עכורים ומעט עפר, במקום שמקפידים על ניקיונו, יש כמה סיבות לומר שלא חל האיסור לשחוט לתוך כלי. אומנם על כל אחד מן ההיתרים הנ"ל יש עוררין, אבל בצירופם יש להקל, במיוחד לצורך מטרה חשובה של לימוד הלכות עבודת הכהנים.

41. עי' אנציקלופדיה תלמודית, ע' חשד; מראית עין, ליד ציון הערה 62-65.